

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת כי תישא

א. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

השבת לכל בני ישראל אחר שהפסוק הקודם דיבר בענין שמירת שבת במלאכת המשכן. ובוזה לרבינו נפתרת בעיית הכפילות הכמעט מוחלטת בין פסוקים יד, טו, אשר בפתרונה עוסק גם הראב"ע. 7. היא מצות "זכור את יום השבת לקדשו". רבינו (כפי שראינו הרבה בפירושו) אינו מתחשב באתנחתא בפסוק. 8. כי לולא חומרה יתירה זאת, אפשר היה לומר כי עשה חשוב כזה של השראת השכינה אמנם ידחה אפילו עשה שיש עמו לא תעשה רגיל. 9. ה"כי" השלישית מציינת את הטעם השלישי מדוע שבת אינה נדחית מפני מצות מלאכת המשכן. לדעת רש"י והראב"ע היה לו לכתוב "מחלליה מות יומת" (בעדים והתראה), "והעושה בה מלאכה (בסתור) ונכרתה הנפש". ה"כי" אינו מובן. 10. המחלל את השבת. 11. לאדם שנפשו נכרתה. 12. הוא המשך לפירוש רבינו בפסוק יג, ששם נאמר במישור של האומה ("אות היא ביני וביניכם") ואילו כאן במישור של היחיד, כלומר אפילו אם יישמר הקשר בין ה' ובין ישראל, הוא - היחיד העושה מלאכה בשבת - עקב היותו חייב כרת יצא מכלל הקשר הזה, ומה לו ולהשראת השכינה ממנה נותק? 13. אלה אשר עקב דביקותם בה' יזכו לחיי נצח. ועל השימוש בל' רבים "עמיה" במקום 'עמה', עיין רבינו בראשית כה, ח ד"ה ויאסף אל עמיו: ...כי אמנם רב ההבדל בין הצדיקים במעלה עם היות כולם זוכים לחיי עולם.

פרק לא' פסוק יד': (יד) ושמרתם את השבת. 6. ועוד מפני טעם אחר ראוי שלא תדחה השבת בשביל מלאכת המשכן. כי קדש הוא לכם, מחלליה מות יומת. "כי קדש הוא לכם" - במצות עשה, 7. "מחלליה מות יומת" - במצות לא-תעשה, ואין ראוי לדחות עשה ולא-תעשה שיש בו מיתה. 8. כפי לקיים עשה של מלאכת המשכן. כי 9. כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא. גם כן ראוי שלא לדחות השבת, כי ענין חלולה הוא רב הענין, להיות נפש המחלל נכרתה, כי כזה הוא 10. כופר בחדוש העולם, ולו 11. אין חלק במשכן ולא בשוכן בתוכו. 12. מקרב עמיה. ממדרגת נפשות העם אשר כערה לחיי עד 13.

יד
6. לדעת רבינו גם פסוק יד וגם פסוק טו חוזרים אל שאלת הסמיכות עם מלאכת המשכן לעיל, ומנמקים בנימוקים נוספים מדוע לא תידחה שבת מלפניה. רק בפסוק טז בא ציווי על עצם שמירת השבת ללא כל זיקה אל בעית מלאכת המשכן. לא כהראב"ע שכתב שפסוקנו מדבר על שמירת

- 1. קרא שם את הפסוק, איך פרשנו אין את הסמיכות לפסוקים הקודמים?
- 2. כמה מצות השבת צוה החיובות על המשכן?
- 3. הצונח הקשה לחלל שבת מסביר את אי ההתחשבות במלאכת המשכן, איך?
- 4. כמה מחלל שבת אין לו חיבור למשכן?

* * *

ב. אבן-עזרא.
פרק לא' פסוק יח':
יח - ויתן. ריקי מוח יתמהו, מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. ולא ידעו, אם יעמוד שם עם השם כמספר הזה וכפל כפלו שנים, לא יוכל לדעת חלק מאלף ממעשה השם ודרכיו וסוד כל המצות שצוהו, כי יחשבו כי המעשה העיקר. ואיינו 46, רק הלבב והמעשה 47, והלבב והלשון להרגיל 48. וכן כתוב בפירוש ובלבבך לעשותו (דברי' ל, יד) 49. וקדמונינו אמרו: רחמנא לבא בעי 50. ושרש כל המצות עד שיאהב את השם בכל נפשו וידיבק בו, וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשה השם בעליונים ובשפלים וידע דרכיו. וככה אמר הנביא, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמ' ט, כג), אז יתברר לו, כי השם עושה חסד משפט וצדקה בארץ (שם).

כי תישא

ולא יוכל לדעת השם אם לא ידע נפשו ונשמתו וגופו, כי כל מי שלא ידע מהות נפשו, חכמת מה לו. והנה משה שהתנבא ארבעים שנה במדבר, ועמד בסודות רבות שגלה לו השם בהר סיני, והוא אמר לפני מותו, אתה החלות להראות את עבדך את גדלך (דברי' ג, כד). והנה עתה החל והראה לו גדולת השם. והוה אמת, כי לגדולתו אין חקר (תהי' קמה, ג) ⁵¹.

אלוה

1. מה טוֹצֵנִים "ריקי האוח" ומה צונה על כק פרשנו?
2. פרשנו אינו מסתפק בצעיית האצעה של המצוה ודורש את האצעה, בצצט מה הוא מוסיף?
3. לפי זה מה צעה משה בהר ארבעים יום?
4. מה הראיה שמביא פרשנו לדעתו מן הנאמר צ"י משה לפני מותו?

* * *

ג. קאסוטו.

פרק לב' פסוקים יב', יג', יד'.

הפועל ויחל נגזר משורש חלה, שפירושו המקורי הוא היות חלש (שופ' ט"ז, ד' ואילך), ובבניין החלשי, ריכך; וכשהוא קשור במושא פנים פירושו השתדל כדי להשקיט ולרכך את הפנים הכועסות.

משה אינו מנסה להצדיק את העם. הוא מבין שחטא העם חטאה גדולה, ושלפי מידת הדין מן הראוי שיבוא עליו עונש חמור, אבל הוא פונה אל מידת הרחמים, ומסתמך על האהבה האבהית של ה' לעמו, ויאמר: למה ה' יחרה אפך (פס' י"ז) ויחר אפי) בעמך, שהוא סוף סוף העם שלך, אשר בחרת בו ואשר אמרת לי עליה בני בכורי ישראל (ד', כ"ב). העם אשר הוצאת אתה מארץ מצרים, שהרי כשהוצאתיו משם, במצוותך ובשליחותך הוצאתיו, וסוף סוף אתה הוא שהוצאת אותו בכח גדול וביד חזקה, כי כוחותי הצנועים לא היו מספיקים לפעולה כבירה שכזו, ואל נא תהי לחינם פעולתך אשר פעלת בכוחך ובגבורתך.

יב אחר הנימוק הראשון לבקשת הרחמים, נימוק אהבתו של ה' לעמו, מוסיף משה נימוק שני לבקשתו, והוא הנימוק של קידוש השם: עשה למענך אם לא למעננו. אתה רצית שילמדו המצרים להכירך (ז', ה', ועוד ועוד); למה תינתן הזדמנות לכך, כי יאמרו מצרים לאמר: ברעה הוציאם (על רעה עי' בפירושי על י', ו', ועוד השווה דברי' ט', כ"ח). להרוג אתם בהרים, בתוך ההרים אשר במדבר סיני, ולכלותם (פס' י"ז: ואכלם) מעל פני האדמה? תרשני נא לחזור על דבריך ולהתפלל לפניך: שוב מחרון אפך (פס' י"ז) ויחר אפי) והנחם (אמנם אמרת: הניחה לי, אבל איני רוצה להניח לך, ואדרבה אני מבקש ממך: הנחם [משחק מלים: הניחה — הנחם]) על הרעה (שוב

המלה רעה) אשר עלה במחשבתך לעשות לעמך, לעם שלך כדי שלא יאמרו המצרים שרעה זו היתה בכוונתך תחילה.

יג ועוד נימוק שלישי: זכות אבות. בני אדם אינם יצורים בודדים, וכל איש וכל דור אינם אלא חוליות בשלשלת. כשאתה דן על דור זה, על חוליה זו בשלשלת הדורות, הואל נא לזכור את החוליות הקודמות: זכור לאברהם ליצחק ולישראל, שהיו עבדיך הנאמנים, אשר נשבעת להם בך, בשמך הגדול, ותדבר אלהם: ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם, לכל זרעכם, ולא רק לזרע של איש אחד כמוני (משה אינו רוצה להיבנות מחורבן עמו), ונחלו אותה כל זרעכם לעולם. הבטחתך היא הבטחת נצח.

יד בקשתו של משה להצלת עמו מדין כליה נתקבלה ברחמים וברצון: וינחם ה' על הרעה (השם רעה חוזר כאן בפעם השלישית) אשר דבר לעשות לעמו (השווה הכתובים שבירמ' כ"ו, י"ט וביונה ג', י', התלויים בפסוקנו). גזירת הכליה שעלתה במחשבה תחילה בוטלה, ועכשיו נאמר עמו של ה'. זהו השלב הראשון בתהליך הסליחה: המתקה ראשונה של פסק הדין, ובוזה באה התורה ללמד, כי שלושה דברים מעבירים את רוע הגזירה: אהבתו של ה' לנבראיו; כבוד שם ה'; זכות אבות.

ואולם, על בקשתו של משה לתת לכל העם את ארץ היעוד שהובטחה לאבות, לא ניתנה לו תשובה. ניתנה לו רק הבטחה שלילית, שלא תובא כליה על העם, ובקשתו החיובית עדיין לא נתקבלה בשלב ראשון זה.

1. עלושה ניאוקים מביא משה - לדעת פרשניו - להצדקת בקשתו, תסביר.
2. התוכל להסביר את ההבדלים בין עלושת הניאוקים?
3. היש הדרגותיות בתיאור הניאוקים?
4. פרשניו קובצ כי הפטחת הקב"ה היא "הפטחת נצח", מה זה ולמה זה חשוב?
5. מה הצליח משה בתפילתו ומה הוא לא נצטף?
6. הפטחת הארץ היצודה לא ניתנה כאן, מה משמעות דחיה זאת?

* * *

(כו) וטעם ויעמוד משה בשער המחנה. דבק במה שאמר כי כיון שראה את העם שיהיה לו לשמצה ולקלסה באויביהם, וזה חלול השם, עמד בשער המחנה וקרא בקול גדול מי לה' אלי והרג בפרהסיא כל עובדי העגל כדי שישמע הדבר בקמיהם, ויתקדש שם שמים בהם תחת החלול שעשו:

ד. רמב"ן.

פרק לב' פסוק כו':

אלות

1. לכאורה מה הקושי עליו פרשניו מנסה להשיב?
2. מה היתה תאובת משה על חילול השם?
3. כמה התקדש השם?

* * *

ו. דבר אחר: זכר לאברהם - למה הזכיר כאן משה שלשת אבות, אמר ר' אבין: אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אני מבקש מידך כשם שבקשתי מסדום - עשרה, העמד לי מהם עשרה צדיקים ואני מכלה אותם, אמר: רבון העולם, אני מעמיד לך, הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופינחס ויהושע וכלב, אמר לו האלהים: הרי שבועה, והיכן השלשה? לא היה יודע מה לעשות, אמר לו משה: רבון העולם, חיים הם המתים? אמר לו: הן, אמר: אם חיים הם המתים - זכר לאברהם ליצחק ולישראל, הרי עשרה, לך הזכיר שלשת אבות.

ה. מדרש רבה.

פרק לג' פסוק יג':

אלות:

1. בצט משה אלותו fe המדרש כאן?
2. מהי תאובתו fe משה fe אלה לו?
3. מה הרציון ככל זה?

* * *

ו. הגיונות המקרא - ד"ר י. אלדר.

פרק ח' פסוק ז':

א תכרות להם ולא להיהם ברית. כשם שאין אלהים כורת ברית עם אומה אחרת, כן אין אתה כורת ברית עם אלהים אחרים. יכולה כל אומה בעולם להמיר דתה ואלוהיה, אין ישראל יכול להמיר דתו ואלוהיו. שלוש פעמים נכרתה ברית זאת ואין משלה בבריתות עולם: ברית בין הבתרים, ברית הרסיני, ברית ערבות מואב.

אלות:

1. לכאורה מה כל כך קשה בפסוקים כאן, המצריק ביאור?
2. בצט משה חוששת התורה שצבור זה היא חולנת על איסור זה ומדאישה אותו?
3. מה הרציון שפרשניו מנסה ללמוד מכאן?
4. פרשניו קובצ כי ישנן שלושה בריתות שהן אחת. מה ככל זאת ההבדל ביניהן?